

listy ogólnokrajowe mogą być zgłaszane przez partie polityczne i samorządy mniejszości, które to muszą uzyskać poparcie minimum 1% wyborców, zarejestrowanych jako wyborcy mniejszości narodowych. W ustawie zawarte są także reguły dotyczące podziału mandatów. Aby mniejszość mogła uzyskać jeden mandat, ich lista musi oddawać liczbę głosów równą kwocie wyborczej (kwota to wszystkie głosy podzielone przez liczbę mandatów, których wynik jest następnie podzielony przez 4). Listy mniejszości mogą również, na równi z innymi partiami, brać udział w podziale mandatów reszty puli, ale muszą wtedy uzyskać 5-procentowy próg.

W Bułgarii sposób zliczania głosów jest podobny do tego w Rumunii. Z preferencji wyborczych korzystają tu głównie muzułmańscy Turcy i Pomacy. Partia muzułmańska wystawia swoje listy niemal we wszystkich okręgach, ponieważ suma głosów w okręgach pozwala na uzyskiwanie mandatów.

Z powyższych przykładów wynika, iż w Europie raczej brak jest preferencji wyborczych dla mniejszości. Poza przykładem mniejszości duńskiej w Landtagu (RFN), raczej w Europie Zachodniej nie można dostrzec takich rozwiązań. Natomiast rozwiązania takie można zauważyć w Europie Środkowo-Wschodniej po Jesieni Narodów. Duży wpływ miały na to wydarzenia po 1989 roku oraz przyspieszony proces demokratyzacji stosunków politycznych. W zakresie preferencji wyborczych dla mniejszości, stabilność można dostrzec w Polsce i Słowenii. W pozostałych państwach, mimo chęci utrzymywania preferencji wyborczych dla komitetów mniejszości, wprowadzano pewne modyfikacje.

Anna Kamińska

*studentka Instytutu Socjologii
Uniwersytetu Warszawskiego*

Opiekun:

doktor habilitowany,

*profesor **Sławomir Łodziński***

OŚWIATA MNIEJSZOŚCIOWA I NAUKA JĘZYKÓW MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH W POLSCE

Artykuł przygotowano w ramach międzynarodowego seminarium Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego (prof. Sławomir Łodziński) oraz Wydziału Socjalno-Psychologicznego Żytomierskiego Uniwersytetu Państwowego im. Iwana Franki (doc. Sergiusz Rudnicki, doc. Olga Sawyczenko)

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej gwarantuje obywatelom Polski, należącym do mniejszości narodowych, prawo do zachowania i rozwoju

własnego języka. Mówi o tym art. 35 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Osoby należące do mniejszości mają prawo do organizowania nauczania języków mniejszości narodowych, nauczania w językach mniejszości narodowych, etnicznych i regionalnych, korzystania z nauki języków ojczystych oraz nauki własnej historii i kultury.

Art. 13 Ustawy o Systemie Oświaty mówi, że szkoły i placówki publiczne „umożliwiają uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury”. Regulacje te są o tyle ważne, gdyż mniejszości narodowe i etniczne narażone są na nieustanną presję asymilacyjną. W dzisiejszych czasach mniejszości nie mogą już liczyć na zachowanie swojej tożsamości poprzez społeczną izolację. Udział w życiu i kulturze kraju, w którym żyją, wymaga od nich nie tylko biegłego posługiwania się językiem danego kraju, ale również buduje w nich wyobrażenia składające się na tożsamość większości. Dlatego szczególnie ważne jest wspieranie przez państwo oświaty mniejszościowej w celu uniknięcia zaniku mniejszości narodowych i grup etnicznych.

W Polsce oficjalnie uznaje się 9 mniejszości narodowych (białoruska, czeska, litewska, niemiecka, ormiańska, rosyjska, słowacka, ukraińska i żydowska) oraz 4 grupy etniczne (karaimska, łemkowska, romska i tatarska). Ponadto prawnie chroniony jest także język kaszubski, choć Kaszubów nie uznano ani za mniejszość narodową, ani za grupę etniczną. Członkami mniejszości mogą być jedynie obywatele Polski. Na terenach zamieszkiwanych przez mniejszości narodowe i etniczne powstały szkoły, w których naucza się języków lub w językach mniejszości. Według Systemu Informacji Oświatowej (stan na 30.09.2014) w Polsce istnieją 1454 takie placówki, które skupiają łącznie 72 628 uczniów. Największa w Polsce jest mniejszość niemiecka, która skupia 45 543 uczniów, zaraz za nią kaszubska – 19 529 uczniów i białoruska – 3 010 uczniów. Na kolejnym miejscu jest mniejszość ukraińska – 2 934 uczniów.

Nauka języka mniejszości lub w języku mniejszości organizowana jest przez dyrektora placówki na dobrowolny wniosek rodziców lub prawnych opiekunów ucznia i odbywać się może na wszystkich etapach edukacji, począwszy od przedszkola, poprzez szkoły podstawowe, gimnazja aż do szkół ponadgimnazjalnych, a także w szkołach muzycznych I stopnia. Aby powstała klasa, w której prowadzone jest nauczanie języka lub w języku mniejszości, potrzeba przynajmniej 7 uczniów – w szkołach podstawowych i gimnazjach oraz 14 uczniów na poziomie szkół ponadgimnazjalnych. Choć jest to dość liberalny sposób uruchamiania poszczególnych oddziałów, dla mniej liczebnych mniejszości lub mniejszości rozproszonych może stanowić to duże wyzwanie. W uzasadnionych przypadkach, za zgodą organu prowadzącego daną placówkę, liczba uczniów w oddziałach, grupach

międzyklasowych lub międzyoddziałowych może być mniejsza, niż określona w ustawie.

Istnieje kilka sposobów organizowania nauczania języków mniejszości, o których wyborze decyduje środowisko lokalne. Może to być:

- nauczanie w języku mniejszości w szkołach, w których język ten jest językiem wykładowym;
- nauczanie dwujęzyczne – w języku polskim i języku mniejszości lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania;
- język mniejszości może być traktowany jako dodatkowy przedmiot, a nauczanie odbywa się wówczas w formie odrębnych zajęć;
- organizowanie nauczania języka mniejszości w zespołach międzyszkolnych (najczęściej w przypadku, gdy w szkole zgłosi się zbyt mała liczba uczniów zainteresowanych nauką języka mniejszości).

Oferowany jest zatem szeroki zakres sposobów kształcenia uczniów, od bardzo angażujących, rozwijających wszechstronnie tożsamość narodową poprzez nauczanie w języku mniejszości, po oferujące dodatkową naukę języka w formie osobnych zajęć. Zajęcia z języka mniejszości wpisane są w plan zajęć lekcyjnych, a więc stają się zajęciami obowiązkowymi dla tych, którzy wybrali taką formę kształcenia.

Absolwentów szkół lub oddziałów z nauczaniem języka mniejszości obowiązuje egzamin maturalny z tego języka jako przedmiotu obowiązkowego w części pisemnej i ustnej. Absolwenci szkół, w których język mniejszości był językiem wykładowym oraz szkół z nauczaniem dwujęzycznym mogą zdawać egzamin maturalny w języku polskim lub w języku mniejszości.

Nauczanie języka mniejszości finansowane jest ze środków budżetu państwa. Szkoły prowadzące nauczanie języków lub w językach mniejszości otrzymują z budżetu państwa subwencję (bezzwrotna pomoc finansowa udzielana przez państwo określonym podmiotom) na zadania oświatowe, której wysokość związana jest z liczbą uczniów. Im szkoła jest mniejsza, tym większa subwencja przypada na jednego ucznia. Ciekawym zjawiskiem, ze względu na uwarunkowania kulturowe jest społeczność romska. W polskich szkołach nie prowadzi się nauki języka romskiego jako ojczystego głównie ze względu na brak zainteresowania dzieci i rodziców nauczaniem tego języka jako języka mniejszości w publicznym cyklu nauczania. W Suwałkach istnieje jedyna niepubliczna szkoła podstawowa z uprawnieniami szkoły publicznej, która prowadzi bezpłatne zajęcia dla dzieci pochodzenia romskiego, służące podtrzymywaniu ich tożsamości etnicznej i językowej. Przez lata zasadniczym problemem była frekwencja dzieci romskich w szkołach. Jednym ze sposobów radzenia sobie z tym problemem było utworzenie osobnych klas romskich. Rozwiązanie to było jednak krytykowane ze

względu na utrzymywanie dystansu między młodymi Romami a Polakami.

Zauważono też zmianę stosunku do wykształcenia – coraz więcej Romów kontynuuje kształcenie także w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych. Wprowadzony został także rządowy program na rzecz społeczności romskiej w Polsce, dzięki któremu znacznie poprawiła się sytuacja romskich uczniów. Zmalała liczba uczniów pochodzenia romskiego, którzy nie spełniali obowiązku szkolnego lub porzucali naukę. Powstała instytucja „asystenta edukacji romskiej” – jest to osoba pochodzenia romskiego, uznawana przez dzieci za „swojego”, która pełni funkcję pomocy uczniom romskim w kontaktach ze środowiskiem szkolnym, a także współdziała z rodzicami, nauczycielami i dyrekcją. W roku szkolnym 2014/2015 z pomocy asystentów edukacji romskiej oraz zajęć wyrównawczych oraz wsparcia edukacyjnego ze strony nauczycieli romskich skorzystało 2 256 dzieci romskich.

W celu dokonania analizy sytuacji poszczególnych mniejszości w Polsce, opracowano strategię edukacyjną dotyczącą rozwoju oświaty mniejszości narodowych i etnicznych – Strategia rozwoju oświaty mniejszości białoruskiej w Polsce z 2014 roku. Strategię tę w 2014 roku tworzyły:

1. Strategia rozwoju oświaty mniejszości litewskiej w Polsce, przyjęta w 2002 r.,
2. Strategia rozwoju oświaty mniejszości niemieckiej w Polsce, przyjęta w 2007 r.,
3. Strategia rozwoju oświaty mniejszości ukraińskiej w Polsce, przyjęta w 2011 r.,
4. Strategia rozwoju oświaty mniejszości białoruskiej w Polsce, przyjęta w 2014 r.

Dokumenty te zostały opracowane wspólnie przez przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej i przedstawicieli poszczególnych mniejszości narodowych w celu wypracowania rozwiązań, które pozwolą podejmować odpowiednie działania podtrzymujące tożsamość narodową, językową i kulturową uczniów należących do mniejszości. Dokumenty te uwzględniają specyfikę danej mniejszości, ukazuje i analizuje występujące w jej środowisku zjawiska i problemy oraz pomaga poszukiwać rozwiązań, mających największy wpływ na jakość edukacji.